

Burdowicz-Nowicka, Maria

Studia monograficzne z historii prasy

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 6/3, 504-505

1961

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STUDIA MONOGRAFICZNE Z HISTORII PRASY

Krakowski Ośrodek Badań Prasoznawczych RSW „Prasa” opracowuje i sukcesywnie wydaje serię książkową zatytułowaną „Biblioteka Wiedzy o Prasie”. Obejmuje ona jak dotychczas trzy tomy¹. Pierwszy z nich to: Jan Lankau, *Prasa staropolska na tle rozwoju prasy w Europie (1513—1729)*².

Mimo notowania pewnych zainteresowań dziejami prasy polskiej już od początku XIX wieku — praca Lankaua stanowi pierwszą naukową próbę ujęcia dziejów prasy staropolskiej. Książka jest wynikiem długoletniej pracy autora i zawiera niesłychanie bogaty materiał faktologiczny, dotyczący nie tylko historii prasy, ale także życia politycznego, gospodarczego i intelektualnego ówczesnej Europy.

Autor sięga do prapoczątków prasy europejskiej, opisuje jakimi drogami szerzyły się informacje początkowo pisane a później drukowane. Czasopiśmiennictwo pisane, rozwijające się już od wieku XII i XIII (w ważniejszych klasztorach i miastach zachodniej Europy) miało formę przeważnie listów handlowych (*scripta mercatorum*). Listy te zawierały relacje o tych wydarzeniach na świecie, które mogły mieć wpływ na interesy handlowe. Obok skryptów handlowych ukazywały się skrypty z nowinami politycznymi, dworskimi, o kłeskach żywiołowych itd. Osobny rodzaj informacji stanowiły listy dworów i panujących, sprawozdania dyplomatyczne, listy z nowinami itd. Mimo, że wspomniane wyżej dokumenty miały charakter głównie informujący — rozchodziły się po całym ówczesnym świecie, stanowiąc zaczątek późniejszej prasy (np. gazetki Fuggerów w XVI—XVII w.).

Najwcześniejsza prasa drukowana z końca XVI i początku XVII w. reprezentowana była wyłącznie przez wydawnictwa okolicznościowe, informujące o wydarzeniach politycznych, odkryciach geograficznych itp. Jej cechą charakterystyczną były tendencje do przekręcania faktów dla celów propagandowych dworów i innych osób wpływowych. Wiadomości przypadkowo dobrane, zazwyczaj mocno spóźnione były chaotyczne i nieścisłe.

Jednak gazety ulotne częściowo tylko zaspokajały ciekawość nowin ze świata. Pierwsze drukowane czasopismo periodyczne zaczęło ukazywać się raz w roku w Kolonii od 1583 r. Twórcą i redaktorem był Austriak Michael von Aitzing, uważany do dziś za ojca nowożytnej prasy.

Aitzing znalazł licznych naśladowców w różnych krajach europejskich. Dalszy rozwój prasy przyspieszyły m. in. coraz sprawniej działające urzędy komunikacyjne i pocztowe. Temu zagadnieniu poświęca autor wiele miejsc w rozdz. IV.

Prasa staropolska zaczęła ukazywać się nieprzerwanie dopiero od roku 1729. Była ona znacznie opóźniona w stosunku do prasy zachodniej. Oczywiście wydawane były także wcześniejsze gazety jak np. ulotne gazety gdańskie w XVI w., a także gazety krakowskie i toruńskie w XVII w.

Prasa ukazywała się w różnych językach (łacina, niemiecki, polski, francuski) i reprezentowała różne grupy wyznaniowe (katolicką i różnowierczą).

Kraków, centrum polityczne i umysłowe kraju stał się poważnym ośrodkiem

¹ Tom drugi wspomnianej tu serii nie wiąże się ściśle z omawianymi tu pracami i dlatego został pominięty. Jest to St. Petersa, *Ilustracja prasowa*. Kraków 1960.

² Biblioteka Wiedzy o Prasie. Krakowski Ośrodek Badań Prasoznawczych RSW „Prasa”. T. 1. PWN. Kraków 1960, s. 265, ilustr. 32.

prasy. Tu 3 stycznia 1661 r. ukazał się pierwszy polski periodyk „Merkuriusz Polski”, zwany popularnie gazetą Gorczyzna. Gorczyn — drukarz, księgarz, stycharz, heraldyk i popularyzator wiedzy związał się z wydawnictwem „Merkuriusza” silnie. Redaktorem „Merkuriusza” był najwytrawniejszy w tym czasie w Polsce informator dworu Pinocci.

Tym dwum postaciom autor poświęca dużo miejsca, analizując także szczegółowo treść „Merkuriusza” i jego problematykę (rozdział VI—VIII).

Po ogólnym upadku prasy polskiej na przełomie XVII i XVIII w. (rozdz. XI) prymat w dziedzinie prasy objęła Warszawa (od 1729 r.).

Praca Lankaua stanowi — jak sędzę — nie tylko poważny wkład do historii prasy staropolskiej, ale jest doskonałym przygotowaniem tła ogólnego do źródłowego wydania „Merkuriusza Polskiego”.

Wydawnictwo *Merkuriusz Polski*³ stanowi pełną reedycję „Merkuriusza”, którego kompletu nie posiada żadna biblioteka w Polsce (komplet „Merkuriusza” w postaci mikrofilmu posiada Bibl. Narodowa w Warszawie).

Ortografia tekstu uległa modernizacji podobnie jak interpunkcja. Wyczerpująco opracowane przypisy pozwalają czytelnikowi na lepsze zrozumienie trudnego nie-raz tekstu (wyjaśniają nazwy geograficzne, podają notki biograficzne wymienianych w tekście osób itd.).

Tabelka *Zestawienie panujących w latach 1660—1661*, mapka polityczna Europy oraz wykaz ważniejszych prac o „Merkuriuszu” i indeks osób i nazw geograficznych stanowią cenne uzupełnienie pracy.

W sumie reedycja „Merkuriusza Polskiego” udostępni szerokiemu ogółowi, interesującemu się dziejami kultury narodowej, poznanie niebagatelnego jej wycinka, jakim jest historia czasopiśmiennictwa.

Dla historyka nauki obie omówione wyżej prace Krakowskiego Ośrodka Badań Prasoznawczych są cenne nie tylko ze względu na zawarte w nich wiadomości o prasie, ale także i przede wszystkim ze względu na bogaty materiał historyczny, dotyczący całości spraw kulturalnych i naukowych XVII-wiecznej Polski.

Na zakończenie warto dodać, że obie wspomniane prace wydane zostały z okazji jubileuszu 300-lecia prasy polskiej.

Maria Burdowicz-Nowicka

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

P. S. Kudriawcew, I. J. Konfiedieratow, *Istoria fiziki i techniki. Gosudarstwiennoje Uczebno-pedagogiczeskoje Izdatielstwo Ministierstwa Proswieszczenija RSFSR, Moskwa 1960, s. 507.*

Książka jest podręcznikiem dla studentów instytutów pedagogicznych, dostosowanym do programów nauczania. Wykład jest przeprowadzony w ten sposób, że rozwój nauk fizycznych rozpatrywany jest równoległe z ich zastosowaniem w praktyce. Oczywiście w okresach bardzo odległych — wykład rozpoczyna się bowiem od paleolitu — nauki jeszcze nie ma. Udział jej jednak rośnie od narodzin w epoce pierwszych społeczeństw, posiłkujących się pismem, poprzez walki i doświadczenia w epoce feudalizmu, potem znaczenie jej się znacznie wzmacnia, by w epoce współ-

³ Oprac. Adam Przyboś. Biblioteka Wiedzy o Prasie. T. 3. PWN. Kraków 1960, s. 490, ilustr.